

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет охорони здоров'я, соціальної роботи і психології
Кафедра Школа соціальної роботи ім. В. І. Полтавця

Магістерська робота

освітній ступінь - магістр

на тему: **«РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ ГРОМАД В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ (НА ПРИКЛАДІ СЕЛА СВІТИЛЬНЯ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)»**

Виконала: студентка 2-го року навчання,
Спеціальності
231 Соціальна робота
Лахманова Аліса Олександрівна

Керівник Бойко О.М.,
канд.пед.наук, PhD з соціальної роботи,
доцентка

Рецензент Кабаченко Н.В.
кандидатка філософських наук доцентка

Магістерська робота захищена
з оцінкою « _____ »

« _____ » _____ 2025 р

Київ 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ	4
1.1 Визначення резильєнтності на рівнях соціальних утворень	4
1.2 Резильєнтність громад в умовах війни: міжнародний досвід	14
1.3. Резильєнтність громад в Україні в умовах повномасштабного вторгнення	20
Розділ 2. МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	24
2.1 Час та місце проведення дослідження	24
2.2 Етапи проведення дослідження	25
2.3 Процедура проведення дослідження	28
2.4 Методи, інструменти дослідження та характеристика вибірки	29
2.5 Труднощі/обмеження/етичні засади проведення дослідження.....	30
2.6 Концептуалізація та операціоналізація понять.....	31
Розділ 3. ЛОКАЛЬНІ ПРАКТИКИ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ ГРОМАД В УКРАЇНІ НА ПРИКЛАДІ ГРОМАДИ СЕЛА СВІТИЛЬНЯ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	34
3.1. Вплив повномасштабного вторгнення на життєдіяльність села Світільня.....	34
3.2 Локальні практики резильєнтності на прикладі села Світільня Київської області.....	36
3.3 Процес відновлення та перебудови функціонування громади села Світільня Київської області після припинення бойових зіткнень.....	39
ВИСНОВКИ	43
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	45
ДОДАТКИ	51
Додаток А. Гайд напівструктурованого інтерв'ю з головою ініціативної групи села Світільня	51
Додаток Б. Гайд напівструктурованого інтерв'ю з психологом БФ «Рокада»	53

Додаток В. Гайд напівструктурованого інтерв'ю з соціальним працівником і юристом БФ «Рокада».....	55
---	----

ВСТУП

У період воєнного стану, руйнування цивільної, енергетичної, виробничої, соціальної інфраструктури, окупації територій, економічної кризи, внутрішнього переміщення, міграції населення за кордон та інших викликів, зумовлених російської збройною агресією на території України, вивчення процесу резильєнтності українських громад набуває особливої значущості. Орієнтуючись на збереження функціонування органів місцевого самоврядування, державних інституцій і послуг на місцях як на загальнонаціональну мету, актуальності набуває вивчення міжнародного досвіду зміцнення резильєнтності громад у поствоєнних умовах, аналіз українських практик і адаптація ефективних підходів до забезпечення стійкості громад в умовах затяжної кризи.

Передумовою до формування стійкості громад можна вважати реформу децентралізації, у межах якої громади отримали полегшений доступ до власних ресурсів, інструменти для самостійного управління, більшу зону відповідальності в організації місцевих послуг, управлінні інфраструктурою, реагуванні на потреби населення. У контексті повномасштабної війни, отримані внаслідок реформи повноваження, вплинули на здатність громад адаптуватися до кризових обставин, зберігати самозарадність, забезпечувати сталість базових соціальних функцій. Так, наявність горизонтальних зв'язків між громадами, досвід самостійного управління ресурсами та ухвалення рішень, стали факторами на користь розбудови стійкості громад у відповідь на виклики війни.

Об'єктом дослідження є реагування громад в Україні на кризові обставини в умовах повномасштабного вторгнення.

Предметом дослідження є локальні практики реагування громади села Світильня Київської області на кризові обставини в умовах повномасштабного вторгнення.

Мета дослідження: вивчити досвід зміцнення резильєнтності громади села Світильня Київської області в Україні в умовах повномасштабного вторгнення.

Завдання дослідження:

1. Представити основні підходи до розуміння резильєнтності громади.
2. Описати умови та виклики, що постали перед громадою села Світильня Київської області внаслідок повномасштабного вторгнення.
3. Виявити локальні практики реагування та адаптації, які застосовуються громадою села Світильня Київської області у відповідь на виклики повномасштабного вторгнення.
4. Розглянути процес відновлення села Світильня Київської області після завершення бойових дій його території.

Кваліфікаційна робота складається з трьох розділів. У першому розділі представлено теоретичний аналіз поняття резильєнтності та її багаторівневої структури. У другому розділі описано методологію дослідження процесу резильєнтності громади села Світильня Київської області у відповідь на виклики повномасштабного вторгнення. У третьому розділі викладено результати якісного дослідження, проведеного на базі громади села Світильня Київської області.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ

Підрозділ 1.1 Визначення резильєнтності на рівнях соціальних утворень

Поняття “резильєнтність” використовується для визначення здатності індивіда, спільнот, систем, об’єднань людей, громад мобілізувати ресурси та протистояти кризовим обставинам. У різних галузях наукового знання, “резильєнтність” зберігає синонімічність “стійкості” та “адаптації”. Так, в середині минулого століття, резильєнтність у психології була розглянута в контексті здібностей дітей адаптуватись до кризових ситуацій (Werner, 1971; Masten, 2001). Загалом, поняття “резильєнтність” зустрічається в гуманітарних, соціальних та природознавчих науках, вказуючи на здатність об’єкта чинити опір, протистояти, мобілізуватися тощо. (Holling, 1973) (Ungar & Liebenberg, 2009).

Соціальна робота як наука, розглядає поняття резильєнтності з точки зору здатності системи (спільноти, громади, індивідуума) адаптуватись до змін у життєвих обставинах (частіше - кризових), а також відновлюватись після потрясінь за рахунок наявних ресурсів (внутрішніх, що належать системі та залучених ззовні) (F. Norris (2008) Walsh, 2006). Резильєнтність розглядається відносно декількох рівнів: індивідуального, сімейного, спільнотного (громадського), системного (інституційного).

Першопочатково резильєнтність була вивчена на рівні індивідуальної здатності людини до збереження життєдіяльності в кризових умовах. Стійкість на індивідуальному рівні (вживається в значенні “життєстійкість”) - стосується здатності особи не втратити психологічну рівновагу та відновлюватись після стресових ситуацій, зберігаючи спроможність до функціонування (Luthar, Cicchetti, & Becker, 2000). Таким чином, резильєнтність в контексті індивідуальної реакції, може розглядатись як внутрішній ресурс, властивий особистості: набір якостей, рис характеру, вмій до саморегуляції, вірувань тощо. Разом із тим, індивідуальна стійкість людини не може існувати поза загальним контекстом, у розриві з зовнішніми обставинами: екологічними катастрофами, економічними кризами, надзвичайними ситуаціями, політичними рішеннями, спроможністю систем та інституцій до підтримки населення у відповідний спосіб тощо. Спроможність до

адаптації окремого індивіда напряму корелює зі спроможністю систем до реагування на виклики регіонального чи національного рівнів, приналежністю особи до маргіналізованих чи привілейованих груп населення, рівня економічного розвитку місцевості та громади, до якої належить індивід, бар'єрності середовища в доступі до базових благ, їх наявності, стійкості уряду тощо. Таким чином, життєстійкість може розглядатись в якості набору особистісних характеристик і навичок, проте значним способом співвідноситься із мікро, мезо та макросередовищами.

Поняття резильєнтності також розглядається відносно первинної соціальної групи - сім'ї. Резильєнтність в межах родини стосується здатності домогосподарства протистояти зовнішнім кризовим змінам, стресу, викликам, згуртовуючи внутрішні сили та ресурси, а також вміння відновлюватись із часом. Передбачається, що складні життєві обставини мають негативний вплив на всіх членів родини. При цьому саме внутрішні процеси в сім'ї — спосіб взаємодії, підтримка, спільне прийняття рішень — визначають, чи зможуть окремі члени та сім'я в цілому адаптуватися до викликів або, навпаки, зазнають дезорганізації. Життєстійкість в контексті сім'ї розглядає домогосподарство як систему, в якій кожен член впливає на спільну стратегію реагування на кризу та, як наслідок, спроможність системи відновити зв'язки, стосунки, функціонування за рахунок трансформації й адаптації. Ідея стійкості сім'ї ґрунтується на тому, що кожен член домогосподарства, зіштовхнувшись із життєвими викликами, зазнає внутрішніх змін, які також впливають на функціонування родини. Так, наприклад, лонгітюдні дослідження показують, що здатність дітей справлятися з труднощами значною мірою залежить від того, наскільки стабільну підтримку вони отримують з боку родини. Важливу роль у цьому відіграють не лише батьки, а й інші члени сім'ї, старші родичі, які допомагають зменшити вплив стресу та об'єднуються у спільні мережі підтримки всередині домогосподарства (Walsh, 2022). Сім'ї, як системи, можуть посилювати стійкість членів домогосподарства за рахунок низки

інструментів: стійкі колективні переконання та вірування, наявність спільних ритуалів та підтримуючої рутини, що передбачає гнучкість, міжособистісна комунікація, сприйняття виклику як спільної проблеми, збереження ролей в сімейній системі. Таким чином у кризовій ситуації, сім'я, як динамічна система та колектив, зберігає власну ідентичність, звичний порядок функціонування, внутрішню ієрархію та цілісність (National Child Traumatic Stress Network, 2007).

Таким чином, явища індивідуальної та сімейної резильєнтності розглядаються невід'ємно: динаміка всередині сім'ї, комунікація та підтримка між її членами, адаптивність в значний спосіб впливають на формування стійкості індивіда. Вміння зберігати стабільність та відновлювати функціонування можуть бути здобутими особою протягом навчання всередині родини. Разом із тим, підтримуюче середовище всередині домогосподарства відіграє роль буфера для дітей та дорослих членів сім'ї, допомагаючи зберігати та відбудовувати ресурси при протистоянні життєвим викликам.

Наступним рівнем, відносно якого розглядається поняття резильєнтності є громада та/або спільнота. "Стійкість громади - це процес, що пов'язує мережу адаптаційних можливостей (ресурсів з динамічними характеристиками) з адаптацією після збурення або несприятливої ситуації." Norris, F. H., Stevens, S. P., Pfefferbaum, B., Wyche, K. F., & Pfefferbaum, R. L., 2008 у статті "Community resilience as a metaphor, theory, set of capacities, and strategy for disaster readiness". Варто звернути увагу на прямий переклад "community resilience": під "громадою" може розумітись не лише територіальна одиниця, або населення, об'єднане територією проживання, а також спільнота осіб, населення, об'єднане іншими рисами, не лише спільною територією. За джерелом, стійкість громади базується на чотирьох групах адаптивних можливостей: економічному розвитку, соціальному капіталі, комунікації та компетентності громади. Передбачається, що високий рівень розвитку по комплексу цих напрямів забезпечує готовність громади до зустрічі зі стресовими обставинами, надзвичайними ситуаціями, катастрофами.

Резильєнтність громади розглядається невід’ємно від процесів залучення до громадського життя всіх верств населення, інтеграції груп, які можуть зазнавати соціального виключення, розбудови зв’язків та усунення явища нерівності. На цьому етапі доцільно окреслити аналогію дії резильєнтності на рівні сім’ї та громади - об’єднання членів спільноти та міцність їх зв’язку між собою на пряму характеризує спроможність всієї системи протистояти викликам, вибудовувати стратегію протидії та відновлення. Підтвердження цим твердженням можна зустріти у дослідженні "Building Resilience Amongst Communities in Europe", проведеного в межах проєкту Building Resilience Amongst Communities in Europe за підтримки Європейської комісії у 2011-2025 роках. В результаті реалізації проєкту було встановлено, що “критично важливим фактором у розбудові резильєнтності спільнот є соціальні зв’язки - їх міцність та якість” (Final Report Summary - EMBRACE (Building Resilience Amongst Communities in Europe)). Це поняття стосується мереж всередині громади, комунікації між декількома спільнотами, інституціями, якості та швидкості обміну інформацією, отриманні чи наданні зворотного зв’язку та безпосереднього реагування. Соціальний капітал визначає координацію та узгодження стратегій реагування на надзвичайні ситуації, що на пряму впливає на адаптацію спільнот та їх членів. У даному джерелі також визнається важливість включення історично маргіналізованих груп населення до соціальних мереж та комунікації між спільнотами, членами та інституціями. Пропорційна залученість різних верств населення, що належать до громади, впливає на легітимність та ефективність стратегії реагування на надзвичайні ситуації та відновлення від них, відчутність переваг від реалізації стратегії для всіх учасників спільноти.

Таким чином, резильєнтність громади ґрунтується на спроможності членів групи, формальних та неформальних лідерів, об’єднань та інституцій громади ідентифікувати та мобілізувати внутрішній ресурс на виклики надзвичайних ситуацій. Ключовим ресурсом громади є спільнота - зв’язки всередині та між

об'єктами всередині, що має визначати побудову стратегії реагування та відновлення. Дослідження резильєнтності громад, що проводились в країнах Європи, стосуються викликів кліматичних, екологічних катастроф і пандемій, на основі чого сформульовані основні складові резильєнтності громад.

Заключний рівень, відносно якого розглядається резильєнтність - інституційний (суспільний). У розділі “Institutional Resilience and Institutional Theory”, виданому в Oxford Handbook of Political Science, інституції розглядаються як соціальні утворення, резильєнтність яких залежить від координації взаємодії встановлених соціальних та правових норм, владних структур, очікувань із боку суспільства та діяльності організації. Таким чином, інституції в розумінні “Теорії інституційної резильєнтності” - не самі установи чи заклади, а структури правил, ролей, практик тощо у певному контексті. Автори “Institutional Resilience in Extreme Operating Environments” також розглядають інституції в комплексному розумінні - поєднанні формальних норм (законів, процедур, алгоритмів, інструкцій) та неформальних практик (традиції, соціальний контекст, звичаї, інші неписані угоди у суспільстві).

Передбачається, що перелічені суб'єкти залишатимуться спроможними зберегти передбачувальність адміністративних, бюрократичних процесів, комунікації між людьми та організаціями у період кризи. Разом із тим, для резильєнтних інституцій характерними є гнучкість і поліцентричність. Наприклад, стабільна та незмінна інституція з меншою ймірністю може успішно зберегти стійкість у відповідь на кризу, як і територіальна одиниця, що має один центр управління, є менш стійкою до викликів надзвичайних ситуацій, ніж та, адміністрації якої розсереджені по різних територіях. Резильєнтні інституції також характеризуються легітимністю - довіра на визнання населенням рішень і дій влади, органів, структур в багатьом визначають успішність реагування на виклики, координацію дій, мобілізацію та залучення ресурсів тощо.

Розділ “Institutional Work and Resilience” The Oxford Handbook of Political Institutions пропонує розглянути теорію інституційної роботи - свідомі зусилля окремих осіб чи організацій, направлені на перетворення, зміни, ліквідації чи трансформація інституцій. Інституційна робота не розглядається в якості термінової реакції на кризу, вона розкриває сутність пролонгованої та цілеспрямованої діяльності, спрямованої на профілактику, протидію чи мінімізацію наслідків кризи. До такої роботи відноситься: розробка політик, рекомендаційних висновків, регламентів, розбудова партнерств у державній і неурядовій сферах, підготовчі заходи до надзвичайних ситуацій, адвокаційні заходи тощо.

Таким чином, інституційна резильєнтність передбачає наявність певного підґрунтя та напрацювань державних, неурядових організацій і діячів. Міцність резильєнтності інституцій напряду залежить від інституційної роботи, яка передбачає: фундаментальність та довірливість соціальних зв'язків, напрацювання інструкцій і процедур реагування на випадок надзвичайних ситуацій, створення системи розподілу обов'язків, влади та ресурсів серед діячів, від накопиченого інституційного досвіду, який зумовлює адаптивність інституції.

Монографія “Institutional Resilience in Extreme Operating Environments”, що видана у Cambridge University Press у 2010 році виділяє п'ять шляхів змін інституцій у відповідь на кризові умови:

1. витіснення старих інституцій новими (наприклад, реформування міліції в Україні та створення Національної поліції у 2015 році - стара інституція втратила свою легітимність, одна інституція змінилась іншою);
2. нашарування нових до вже існуючих (прикладом є запуск електронної платформи “єДопомога” у 2022 році в якості реагування на гуманітарну кризу, зріст навантаження на органи надання адміністративних послуг у класичному вигляді, обмежену доступність послуг для певних верств населення);

3. “drift” - інституція зазнає змін у своєму змісті чи значенні, проте не змінює формальну структуру (інститут шкільної освіти в Україні періоду 2022-2024 років формально передбачає обов’язкове отримання середньої освіти учнями, проте зазнав суттєвих змін у фактичній реалізації закріплених норм);
4. перетворення існуючої інституції без її формального скасування (за джерелом Мінцифри 2022 року “Робота ЦНАП під час війни”, формальна структура ЦНАПів залишилась незмінною (Центри зберегли повноваження, систему підпорядкування, не були ліквідовані, не отримали нового юридичного статусу), проте з початком повномасштабного вторгнення в Україні ЦНАПи також надають не лише адміністративні, а й: інформаційні послуги, гуманітарну допомогу, просторами для громадських зборів, укриттями тощо);
5. зміна інтерпретації інституції, що змінює її сутність (прикладом є обмежувальні заходи, введені країнами Європейського Союзу у відповідь на пандемію COVID-19 у 2019 році: Комісія ЄС допустила “гнучке тлумачення” норми Договору про функціонування ЄС про право громадян ЄС на вільне пересування, яка, фактично, набула формату “переміщення за умови відповідності локальним правилам”).

Таким чином, автори пропонують розглядати функціонування та відозмінення державних інституції у період переходу, кризи, конфліктів відповідно до наведених шляхів.

Джерелом передбачається, що інституції можуть зазнавати повільних, поступових або навпаки - термінових, різких змін. На це впливають різні чинники та контексти, інституції частіше сприймаються як стабільні та незмінні утворення, нашарування формальних правил, законів, звичаїв, бюрократичних процесів. У розумінні авторів, інституції частіше здатні до перетворень внаслідок різких потрясінь, радикальних змін у контексті. За джерелом, на тип та форму інституційних змін впливає неоднозначність тлумачення окремих норм, які пропонують інституції (низка формальних законів і правил мають простір для

інтерпретації та різного тлумачення, що також стосується неформальних правил), уособлення тих, хто має повноваження тлумачити та застосовувати писані норми (залежно від зосередження джерела влади, формальні та неформальні норми можуть мати різне трактування) та розподілом ресурсів.

Таким чином, резильєнтність в контексті інституцій розглядає заходи, що вживаються на рівні правлінь, організацій, національних структур, юридичних осіб, організацій, громадськості як однієї зі сторін в комунікації між владою та приватним сектором, та впливають на закони, норми, формальні очікування, потенційно - неформальні суспільні переконання. Інституційна резильєнтність залежить від комплексу чинників: легітимності інституцій, історії вживання підготовчих заходів до надзвичайних ситуацій, наявності відповідних інструкцій, поліцентричності влади, симетрії розподілу ресурсів, довіри громадськості.

Отже, поняття резильєнтності може розглядатися відносно різних структурних рівнів: індивідуальному, сімейному, громадському та інституційному. Резильєнтність у соціальній роботі частіше розглядається як процес - динамічна здатність систем до адаптації, відновлення та функціонування в умовах кризи, разом із тим, деякі джерела можуть трактувати термін як результат. Розглядаючи резильєнтність на різних соціальних рівнях (від індивідуального до інституційного), варто виділити спільні риси, що обумовлюють здатність системи до стійкості та відновлення у відповідь на кризу: наявність власних (внутрішніх) ресурсів, які можуть бути мобілізовані, соціальний капітал (включає в себе міцність, довірливість, кількість зв'язків), готовність до надзвичайних ситуацій (попередній досвід, наявність інструкцій, плану заходів), здатність до адаптації. Перелічені характеристики набувають конкретного змісту на кожному структурному рівні та являють собою універсальні стратегії реагування для зміцнення резильєнтності в індивідуальному, сімейному, громадському та інституційному контекстах.

Варто окремо розглядати резильєнтність на індивідуальному рівні, яка в більшості залежить від особистісних характеристик і рівню мотивації, одночасно корелюючи з загальним соціально економічним контекстом, наявністю та підтримкою спільноти, в частості - сім'ї. Сімейна здатність до резильєнтності, окрім стійкості окремих членів родини, проявляється у спроможності до згуртованості, підтримуючій комунікації всередині, колективному реагуванні на виклики. Здатність громад до резильєнтності передбачає застосування комплексу заходів між суб'єктами різного рівня (мешканців громади, формальних і неформальних об'єднань і лідерів, спільнот, юридичних осіб, представників бізнесу, державних підрозділів, представників виконавчої влади), їх спроможність реагувати, адаптуватись та продовжувати функціонування у виклик на кризу. Основними складовими резильєнтності на рівні громади є: соціальна згуртованість, координація та інформаційний обмін між суб'єктами реагування, здатність до мобілізації ресурсів громади, економічний добробут. Поняття інституційної резильєнтності охоплює не лише владні організації та структури, а також ширший спектр соціальних інституцій - формальних і неформальних норм, правил, практик. Інституційний рівень включає в себе: правозахисну систему, систему соціального захисту, охорони здоров'я, освіти, політику (інструкції, алгоритми) з реагування на надзвичайні ситуації, адміністративну систему надання публічних послуг, а також звичаї, традиції, роль місцевих ініціатив. Ключовими складовими інституційної резильєнтності є легитимність, поліцентричність, інституційна робота, що включає в себе також підготовчі заходи до реагування на кризи, міжсекторальна взаємодія.

Таким чином, резильєнтність є комплексним поняттям, зміст якого формується у зв'язку з контекстом його застосування. Характеристики та складові резильєнтності набувають предметного змісту залежно від рівня аналізу, тож критично важливо враховувати соціальний, економічний та інституційний контекст функціонування об'єкту вивчення.

Підрозділ 1.2 Резильєнтність громад в умовах війни: міжнародний досвід

За даними ООН, за останнє десятиліття людські втрати у внутрішніх збройних конфліктах призвели до найбільшої кількості загиблих з часів закінчення холодної війни, а у 2016 році насильницькі конфлікти охопили більше країн, ніж за будь-який інший період за останні 30 років. Пропорційно до збройних конфліктів і війн зростають ризики екологічних катастроф, стихійних лих, рівень бідності, вимушеної міграції та інші глобальні та локальні кризи. (UN Common Guidance on Helping Build Resilient Societies. United Nations Sustainable Development Group.) На фоні безпекових тенденцій, міжнародні суб'єкти гуманітарного реагування розглядають зміцнення резильєнтності на рівні громад як ключовий компонент превенції конфліктів, зменшення ризиків в умовах стихійних лих й адаптації до кліматичних змін. Публікації агенцій системи ООН відображають підхід, згідно з яким, в умовах обмежених управлінських спроможностей постраждалих громад і соціально-економічної вразливості, доцільно зосереджувати зусилля на інвестуванні у зміцнення їхньої стійкості через: посилення локального врядування, розвиток соціального діалогу, створення систем раннього попередження, залучення громад до планування та моніторингу, підтримку міжсекторальної взаємодії, забезпечення доступу до базових послуг та розвиток локальних механізмів реагування на кризи (UNDP Community-Based Resilience Building Guidance Note; UN Common Guidance on Helping Build Resilient Societies).

Таким чином, зміцнення резильєнтності громад та підсилення локальних спільнот розглядається міжнародними інституціями з реагування на надзвичайні ситуації, як оптимальний спосіб відповіді на кризу, що сприяє адаптації та підсиленню населенню, збереженню людського добробуту й відновлення функціонування спільноти.

Звертаючись до міжнародного досвіду збройних конфліктів та постконфліктного відновлення, варто розглянути громади Косово на предмет здатності адаптуватись і відновлювати функціонування у період кризи. У постконфліктний період громадськість та інституції зіштовхнулись із низькою соціально-економічних труднощів: низькою інституційною спроможністю, високим рівнем напруги серед етнічних груп, економічною кризою, недовірою до міжнародних донорів (проте відносно більшою прихильністю до національного уряду), безробіттям (“Post-Conflict Peacebuilding in Kosovo: Milestones, Actors and People” (Albana Gërxihi). Одним із основних викликів для населення Косово була значна сегрегація: етнічні громади демонстрували високу об’єднаність всередині, проте кілька етнічних спільнот, фактично, існували паралельно. У джерелі 2008 року "Post-conflict peacebuilding in Kosovo – A quantitative and qualitative assessment" йдеться про локальні епізоди міжетнічних діалогів, що не може характеризувати суспільство загалом як згуртоване.

Водночас, сегреговане населення демонструє приклад фрагментарної резильєнтності. Так, у першу фазу пост-воєнного відновлення до 2008 року, у збереженні функціонування та добробути сільських громад ключову роль відігравали неформальні локальні мережі. У період до оголошення незалежності та відсутності національного уряду, обов’язки з відновлення регіону та підтримки населення на себе взяли ключові гуманітарні актори (ООН, ЄС, ОБСЄ, НАТО), які, хоч і зберігали значущу присутність, були рідше представлені в сільській місцевості. Таким чином, сільські громади застосовували внутрішні ресурси спільноти з метою збереження здатності до функціонування. Міцні зв’язки між членами громади обумовили: координацію і розподіл ролей в населених пунктах, отримання послуг, гуманітарної, медичної допомоги, інших товарів першої необхідності, організацію логістичних шляхів і місць громадських зборів. Мешканці громад використовували внутрішні ресурси спільноти: продуктові склади фермерів, приміщення та транспортні засоби у приватній власності (аграрну

техніку), місцеві точки продажу. Також громади гуртувались навколо неформальних лідерів: представників духовенства, активістів, представників окремих професій, як, наприклад, лікарів, вчителів (“Community-Building Before, During, and After Times of Trauma: The Application of the LINC Model of Community Resilience in Kosovo” (Agani, Landau, Agani-Destani, 2010). У джерелі також наводиться приклад приймаючих сімей, які надавали можливість тимчасового проживання та догляду представникам інших домогосподарств, якщо ті потребували допомоги. Об’єднання за етнічними ознаками також передбачає дотримання культуральних традицій і звичаїв - у статті також описуються зустрічі мешканців громади, що супроводжувались переказами історій і відтворенням обрядів, що також можна розглядати з точки зору заходів, направлених на відновлення, збереження психологічної стійкості.

Отже, у період першої фази пост-конфліктного періоду Республіки Косово (до 2008 року включно) локальні громади в багатьом спирались на внутрішній ресурс: стійкі родинні, сусідські, особисті зв’язки серед мешканців населених пунктів, соціальний капітал, у тому числі місцевих лідерів, представників приватного сектору, релігійної спільноти. Зважаючи на природу конфлікту, чіткий розподіл суспільства за ознакою етнічного походження також може відігравати ключову роль у спроможності представників спільноти до угруповання, налагодженні довірливих стосунків, координації дій і ресурсів, створенні сприятливого психологічного середовища всередині спільноти. Підкреслюючи складові резильєнтності громад в регіоні, варто контекстуалізувати виклики, із якими стикнувся народ Косова після оголошення незалежності: низький рівень довіри до державних інституцій, економічна нестабільність, обмежений доступ до медичних та соціальних послуг у громадах, відчутна міжетнічна напруга (Kosova Resilience Index: Violent Extremism in Kosova – What Community Resilience Can Teach Us? (Kosovar Centre for Security Studies, 2020).

Підкреслюючи досвід відновлення та адаптації громад Косова, варто зазначити присутність міжнародних організацій з гуманітарного реагування в регіоні. Агенції ООН та неурядові міжнародні організації підтримували населення та громади забезпеченням базових потреб, наданням базових послуг соціального спрямування, фізичним відновленням інфраструктури. Разом із тим, безпосередній вплив міжнародної допомоги на зміцнення резильєнтності громад на початковому етапі відновлення регіону варто сприймати як обмежений, зважаючи на характер послуг гуманітарного реагування: заходи не передбачають довготривалого втручання та пролонгованого в часі впливу на добробут населення, фінансування та активності є фрагментарними, нерівномірно розподіленими між етнічними групами та важкодоступною місцевістю. Таким чином, програми гуманітарного реагування передбачають цілі, що лише частково мали вплив на адаптацію та відновлення функціонування всередині громад, які пережили збройний конфлікт.

Аналізуючи досвід громад в умовах затяжного збройного конфлікту, який супроводжується обставинами обмеженого державного управління, масовим вимушеним переміщенням, руйнацією інфраструктури та гуманітарною кризою, слід звернутись до практик Сирії. У звіті CARE “Recognising resilience: Women’s leadership in Northwest Syria’s earthquake response and beyond” 2023 року описується роль жіночого об’єднання в реагуванні на землетрус, що стався у Північно-Західній Сирії в період протікання збройного конфлікту. Джерело згадує жіночу спільноту, яка складалась із внутрішньо переміщених громадянок Сирії, місцевих лідерок та активісток, представниць молоді, які застосовували основні механізми реагування у надзвичайних ситуаціях. Ініціативна група, членкині якої власноруч розбирали завали, надавали домедичну допомогу, координували гуманітарну допомогу та доступ до інформації для постраждалих від землетрусу. Основними ресурсами спільноти стали: родинні та сусідські стосунки, у тому числі міцні зв’язки представників релігійної спільноти, неформальні авторитети, які взяли на себе менеджерську роль, локальні знання місцевості та інфраструктури (на момент

надзвичайної ситуації, члени спільноти вже володіли інформацією з приводу джерел їжі, води, медикаментів тощо), цифрові засоби комунікації як метод координації дій. Варто зауважити, що роль жінок у регіоні є критично вразливою, зважаючи на релігійний, історичний і культурний контекст, що підсилюється низькою представленістю міжнародних організацій в деяких районах, відсутністю фінансування, логістичних ресурсів, виключенням із процесів ухвалення рішень.

Наведена спільнота також акцентує на ще одному складникові резильєнтності: включеності всіх верств населення до ухвалення рішень та інклюзивності, як постійної стратегії всередині громади, що формує спільноту як стійку й адаптивну. Приклад жіночого лідерства в Сирії демонструє, що виключені групи населення залишаються внутрішнім ресурсом громади, який напряду впливає на спроможність територій до відновлення.

У постконфліктних регіонах Афганістану, Ліберії та Республіки Конго останні десятиліття також впроваджується підхід Community-Driven Development, який передбачає розбудову “самозарадності” в громадах: залучення мешканців до ухвалення рішень, оцінки та пріоритизації потреб громади, моніторингу ситуації, формування систем звітності та підзвітності всередині адміністративної одиниці, розвитку інфраструктури, соціального капіталу. Проєкт демонструє результати делегування громадам відповідальності за процеси керування коштами, організацію проєктної діяльності на місцях, використання внутрішніх ресурсів. У підсумку імплементації програми, ключовими перевагами громад у процесі відновлення визначено оперативну мобілізацію ресурсів і самоорганізацію населення, наявність ініціативних об’єднань, високий рівень знань щодо особливостей території, рель’єфу. Разом із тим, у відбудові перешкоджали наступні чинники: брак кваліфікованих кадрів всередині громад, нездатність локальної влади забезпечити сталість результатів, дисбаланс влади між представниками політичної та неформальної влади і населенням.

Таким чином, на прикладі застосування підходу, що орієнтований на розвиток громади за локальним керівництвом, можна засвідчити повторювані механізми самозарадництва, характерні для пост-конфліктних регіонів. Наприклад, резильєнтність громад Афганістану, Ліберії та Конго в багатьом ґрунтувалась на специфічних локальних знаннях, неформальному лідерстві, міцності зв'язків, ініціативних групах мешканців. Названі чинники дозволяють зберегти стійкість на локальному рівні, разом із тим, повноцінне відновлення функціонування та довготривалі результати потребуватимуть розвитку інших факторів резильєнтності.

Отже, підходи засновані на розбудові резильєнтності громад, застосовуються в різних регіонах світу, у тому числі в країнах, які перебувають в умовах збройних конфліктів, або відновлюються після. Наведені приклади постраждалих регіонів (Косово, Сирії, Афганістану, Ліберії та Демократичної Республіки Конго) демонструють спроможність громад до збереження функціонування за наявності опори на внутрішні сили та доступу до мінімальної зовнішньої підтримки. Серед оглянутих поствоєнних громад виділені основні складники резильєнтності: міцні локальні зв'язки між мешканцями, довіра до неформальних лідерів, висока обізнаність щодо особливостей території, досвід самоорганізації. Зважаючи на незадовільну безпекову ситуацію в післявоєнних регіонах, пошкодження інфраструктури, нелегітимність інституцій, економічну та гуманітарну кризу, перелічені чинники мали вирішальну роль у мобілізації ресурсів і координації у кризовій ситуації.

Разом із тим, наведені приклади громад в умовах конфлікту (пост-конфлікту) свідчать про спільні виклики: обмежена кількість підготовлених кадрів у громаді, нерівномірний доступ до ресурсів серед населення, нестабільна безпекова ситуація, слабкий авторитет місцевої влади, залежність від короткотермінових донорських програм. Це створює ризик виснаження локальних ініціатив і неможливості зберегти результати функціонування та відновлення в довгостроковій перспективі.

1.3. Резильєнтність громад в Україні в умовах повномасштабного вторгнення

З 2014 року Україна проходить через реформу децентралізації - передачу повноважень від центральної влади до органів місцевого самоврядування, що спрямована на посилення спроможності громад самостійно ухвалювати рішення, надавати публічні послуги та забезпечувати розвиток на основі наближення управлінських рішень до населення, розподілу відповідальності між різними рівнями влади. Зміни в структурі управління та розподілі ресурсів можна вважати передумовою формування локальної здатності до реагування громад на кризові ситуації. Реформа децентралізації не сформувала фактори резильєнтності автоматично, проте забезпечила більшу автономію для громад, підґрунтя розвитку місцевих ініціатив, активізації місцевих ресурсів, спростила процес координації процесами всередині громади. Очікувано, залежно від контексту, місцевості розташування, наявного досвіду, управлінських рішень органів влади та інших чинників, різні громади демонструють відмінний ступінь спроможності до реагування на виклики, акумуляції ресурсів, збереження функціонування в умовах кризи тощо.

В умовах російсько-української війни протягом 2022-2024 років, українські громади демонструють різний рівень резильєнтності. Спроможність регіонів до адаптації та перебудови в ключовий спосіб залежить від масштабу руйнувань, окупації, наявності бойових зіткнень, частоти обстрілів і руйнувань. Грунтуючись на даних Інституту регіональних досліджень, Закарпатська область є прикладом регіону з високим рівнем адаптивності, незважаючи на відносно низький рівень економічного розвитку до війни. Із початком бойових дій, Закарпаття стало приймаючим регіоном для підприємств, працівників різних галузей (промисловості, IT-сектору, логістики), цивільного населення, що значно посилило внутрішній ресурс локальних громад. Разом із тим, область є відносно захищеною

від бойових дій та обстрілів, що мінімізує чисельність руйнувань, пошкоджень і втрат. Вінницька область також є прикладом стійкого регіону, який порівняно швидко адаптував інституційне функціонування після початку кризи. За оцінкою Інституту регіональних досліджень, резильєнтність Вінницької області обумовлена особливістю економіки (із регіону експортуються послуги, пов'язані з інтелектуальною працею та технологіями, економіка області в меншому ступені спирається на сировину чи промисловість), збереженням ринку праці, інституційною стійкістю перед навантаженням внаслідок переміщення населення. Разом із тим, за даними Інституту, Дніпропетровська область є прикладом регіону з низьким рівнем резильєнтності. Вразливість Дніпропетровщини пов'язана з, перш за все, чисельними руйнуваннями та частими обстрілами й економічною залежністю від промислової інфраструктури (яка втратила потужність внаслідок пошкоджень об'єктів інфраструктури та логістичних ланцюгів). Одеська область також є прикладом регіону з обмеженою резильєнтністю через аналогічні чинники - руйнування від обстрілів та економічна залежність від морської логістики значно обтяжують спроможність регіона до повноцінної адаптації до кризи.

Отже, за даними Інституту регіональних досліджень, резильєнтність регіонів України формується залежно від комплексу чинників: особливості географічного розташування, масштабності втрат внаслідок військових дій, кількості бойових зіткнень, економічної структури (зокрема, ключових прибуткових галузей, переважаючого типу зайнятості населення, залежності від імпорту чи експорту), адаптивності інституцій. Резильєнтність регіонів також тісно пов'язана з довоєнними передумовами формування економічної структури, системи управління та спроможності локальних інституцій.

У дослідженні “Implementation of the Community Resilience Approach in the System of Crisis Management of Ukraine in 2022–2024” постраждали від бойових дій громади розглядаються як основні осередки адаптації в умовах тривалого надзвичайного стану. Таким чином, громади Харківської області, територія яких

тривалий час перебувала під обстрілами та частковою окупацією, зберігали функціонування за рахунок: організації пунктів збору інформації радіозв'язком на базах старостату під час тривалих відключень електроенергії, створення локальної системи оповіщення, переоблаштування шкіл та амбулаторій (в період активних бойових дій) в пункти гуманітарної допомоги та координації, використання закладів освіти в якості укриттів, складів, інформаційних пунктів, місць для ночівлі, створення мешканцями локальних ініціативних груп, які забезпечували допомогу маломобільним жителям. Складовими резильєнтності постраждалих від обстрілів та, в окремих випадках, окупації громад стала мобілізація внутрішніх ресурсів в умовах логістичної та інформаційної ізоляції, міцний соціальний капітал у вигляді згуртованості населення, формування мереж довіри серед населення, перебудова ролей інституцій. У дослідженні також розглянуто досвід громади Миколаївської області, що зіткнулась із втратою доступу до централізованого водопостачання внаслідок обстрілу. Заходи реагування громади полягали у переході на альтернативні джерела води (свердловини, колодязі, резервуари для дощової води), самоорганізації населення у волонтерські групи, які взяли на себе дистриб'юцію технічної води громадою та догляд за вразливими мешканцями (людьми з інвалідністю, літнього віку, дітьми), залучення місцевих мешканців до локального ремонту мережі. Київська область, яка зазнала окупації декількох громад, пошкоджень енергетичної інфраструктури та знеструмлення тисяч домогосподарств, також демонструє власні практики резильєнтності. Мешканці громад самостійно організовували штаби розподілу продуктів харчування, ліків, пального, побутових товарів, координація відбувалась завдяки самоорганізованим волонтерським спілкам. У періоди відновлень електроенергії та мобільного зв'язку, помічним інструментом стали засоби цифрової комунікації, завдяки яким громадою поширювалась необхідна інформація, узгодження дій волонтерів, залучення громадян. Протягом відновлення регіону після звільнення від російських збройних формувань, регіон став приймаючою областю, куди перемістились тисячі

домогосподарств. Таким чином, переміщені особи збільшили навантаження на органи надання публічних послуг, разом із тим, стали частиною інтеграційної політики та підпаливши ресурс соціальний деокупованих районів.

Отже, практики перебудови та адаптації українських громад у відповідь на повномасштабне вторгнення, можуть залежати від супроводжуючих обставин: окупації окремих районів та її тривалості, активності обстрілів та безпосередніх бойових зіткнень, кількості евакуйованих переміщених осіб, збереженої інфраструктури. У розглянутих прикладах, резильєнтність громад постає як динамічна здатність локальних систем до самоорганізації, мобілізації ресурсів та перебудови управлінських і соціальних механізмів у відповідь на надзвичайні виклики. Адаптація відбувається як через інституційні перетворення, так і через горизонтальні зв'язки між мешканцями, що дозволяє зберігати базову життєдіяльність навіть за відсутності централізованої підтримки. Досвід різних областей свідчить про вирішальне значення соціального капіталу, локальної ініціативності та оперативного реагування громад на кризові ситуації, що створює підґрунтя для функціонального відновлення у посткризовий період.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1 Час та місце проведення дослідження

Дослідження проводилось на базі Благодійного Фонду Рокада в Києві протягом квітня 2025 року. З липня 2023 року Благодійний Фонд Рокада імплементує проєкт за підтримки міжнародного об'єднання Oxfam GB “Надання підтримки та послуг вразливим та постраждалим верствам населення” у Київській та Чернігівській областях. Проєкт має на меті запобігання та пом'якшення складних життєвих обставин серед вразливих верств населення, постраждалого від війни в Київській та Чернігівській областях, зміцнення стійкості громад через мобілізацію ресурсів, а також захист прав та інтересів незахищених груп. До команди проєкту належить 2 психолога, 5 соціальних працівників, спеціаліст з громадського здоров'я, юрист та MEAL-фахівець. Окрім індивідуальної роботи з переселенцями, людьми з інвалідністю, мешканцями громад, які пережили окупацію чи постраждали внаслідок обстрілів, постраждалими від гендерно зумовленого насильства та маргіналізованими верствами населення, завдання проєкту також сфокусовані на підтримці та розвитку громад у двох регіонах. З 2023 року соціальні працівники по роботі з громадами застосовують індивідуально розроблений план підсилення спроможності для десяти обраних громад у Київській та Чернігівській областях.

Проєктом передбачені наступні інструменти з підсилення громад: надання грантів ініціативним групам мешканців для реалізації власного проєкту, навчання для спільноти, юридичний супровід, інформаційні сесії для лідерів та мешканців громади, підтримка громадських заходів, експертний супровід у створенні та впровадженні плану згуртованості громади тощо. Донор проєкту Oxfam GB має багаторічний досвід реагування на територіях, постраждалих від збройних

конфліктів, тож імплементація проєкту в українських громадах супроводжувалась консультативною підтримкою, візитами та розробленими методичними рекомендаціями з боку команди Oxfam.

Донором передбачена інтервенція та супровід громад за підходом community based protection (захист на рівні громади). За цією стратегією, соціальні працівники Рокади працювали над залученням самих членів громади до процесу ідентифікації загроз, пошуку рішень, мобілізації ресурсів та ухвалення рішень щодо захисту вразливих груп, базуючись на принципах участі, відповідальності, локального лідерства та сталого впливу. До виявлення проблем і потреб громади, а також розробки шляхів їх розв'язання фахівці залучали представників різних верств населення: органи місцевого самоврядування, працівники державних органів, місцеві активісти, зареєстровані громадські організації та неоформленні суспільні об'єднання мешканців, внутрішньо переміщених осіб, жінок. З липня 2023 року по квітень 2025, за результатами роботи проєкту зібрано значний обсяг документальних матеріалів і спостережень, що відображають стан громад, особливості їхнього функціонування та процесу відновлення, локальні практики адаптації, а також механізми мобілізації ресурсів і стратегії взаємодії мешканців.

2.2 Етапи проведення дослідження

Дослідження проведено у три етапи: підготовчий, основний і заключний.

Підготовчий етап полягав у вивченні теоретичному огляді поняття “резильєнтність”, його сутності та складників відносно різних рівнів суспільних утворень: індивідуальному, сімейному, на рівні громади та інституційному. У той же час розглянуто процес резильєнтності на прикладах іноземних країн і регіонів, які перебували в умовах збройних конфліктів або постконфліктного відновлення. Фокус аналізу навмисно зосереджено на ситуаціях воєнного протистояння та

посткризової реабілітації, зважаючи на релевантність контексту бойових дій до сучасної ситуації в Україні. До теоретичного огляду також включено аналіз практик резильєнтності українських громад, сформованих у відповідь на виклики повномасштабного вторгнення 2024 року. Розглянуто досвід різних регіонів країни, відповідно до особливостей областей: географічного розташування, характеру впливу бойових дій, досвіду окупації, масштабів внутрішнього переміщення, доступності зовнішньої підтримки. Теоретичний огляд проведено за використанням міжнародних та національних джерел: наукових монографій, дослідницьких статей, публікацій журналів з соціальної роботи, звітів гуманітарних організацій.

Протягом підготовчого етапу обрано метод дослідження - кейс-стаді на прикладі села Світільня Великодимерської громади Броварського району Київської області. Застосування дослідницького методу обумовлено результатами теоретичного огляду, зокрема, аналізом міжнародного та українського досвіду реагування громад на виклики збройного конфлікту. За підсумками огляду джерел виявлено, що ключові складники резильєнтності (соціальний капітал, локальні знання, мобілізація внутрішніх ресурсів, доступ до інформації) є спільними для різних країн і регіонів. Водночас, значну роль в процесі резильєнтності відіграє їх конкретна реалізація, поєднання, участь допоміжних інструментів, локальний контекст громади. Таким чином, доцільно дослідити приклад окремої громади за методом кейс-стаді. Вибір на користь кейс-стаді як методу дослідження також обумовлений мобільністю дослідниці в регіоні та наявністю доступу до громад, які пережили бойові дії. Перевагою методу також є широкий спектр інструментів дослідження: аналіз результатів фокус-групових дискусій, спостереження за діяльністю громади, огляд публічної комунікації (в соціальних мережах або ЗМІ), контенту внутрішньої документації проєкту, який імплементується в громаді, інтерв'ювання місцевих активістів і фахівців, які працюють із громадою.

На етапі підготовки до дослідження відбулось ознайомлення з проектом “Надання підтримки та послуг вразливим та постраждалим верствам населення”, що з липня 2023 року реалізується Благодійним Фондом Рокада у партнерстві з Oxfam GB у Київській та Чернігівській областях. Вивчено зміст і концепцію проекту, логіку втручання, склад команди, опис цільових груп та регіонального охоплення. Оглянуто методичні матеріали, розроблені донором для впровадження підходу community based protection. Для проведення інтерв’ювання з трьома фахівцями Фонду та головою ініціативної групи села Світільня розроблено 3 гайди.

Протягом основного етапу дослідження проведено аналіз внутрішніх документів проекту за результатами інтервенції в громаду: місячних описових звітів за період від листопада 2023 по березень 2025, форми оцінки потреб громади, звітів двох фокус-групових дискусій із мешканцями села Світільня, плану роботи з громадою, переліку наданих послуг у громаді, грантової заявки та супровідної документації (матриці ризиків та план нарощування потенціалу). На основному етапі дослідження проведено напівструктуроване інтерв’ю з трьома фахівцями Благодійного Фонду Рокада, які надавали послуги в селі Світільня після листопада 2023 року, та членом ініціативної групи. Протягом другого етапу дослідження проведено контент-аналіз публічних повідомлень публікацій на сторінках: “Світільнянський старостинський округ Великодимерської ОТГ”, “Світільня Броварського району Київської області”, “Бк Світільня”, та “ВУЛИК/Світільня/” в соціальній мережі Facebook за період 24 лютого 2022 року по березень 2025.

У межах заключного етапу дослідження здійснено систематизацію та узагальнення зібраних даних. Проведено тематичний аналіз результатів інтерв’ювання, документів проекту та публічних повідомлень з метою виявлення ключових компонентів резильєнтності громади, форм їх реалізації, факторів, що сприяли та, навпаки, ускладнювали адаптацію та відновлення громади. Зібрані матеріали співставлено з теоретичними підходами до розуміння резильєнтності, описаними на підготовчому етапі. На підставі проведеного аналізу сформульовано

результати дослідження, визначено особливості формування резильєнтності громади Світільня та основні практичні аспекти, що застосовувались у громаді, сформовано висновки.

2.3 Процедура проведення дослідження

У результаті опрацювання наукових джерел, звітів гуманітарних організацій та проєктної документації, було визначено доцільність дослідження процесу формування резильєнтності в окремій громаді села Світільня Броварського району, яка зазнала впливу збройного конфлікту. На основі отриманої інформації було сформовано інструментарій дослідження, до якого увійшли: гайд для напівструктурованого інтерв'ю з фахівцями, гайд для інтерв'ю з представником громади, а також аналіз джерел якісних даних (фокус-групові звіти, контент публічних повідомлень, внутрішня документація проєкту).

Вибір громади Світільня Броварського району Київської області зумовлений можливістю дослідниці отримати доступ до джерел інформації, зокрема завдяки співпраці з Благодійним Фондом Рокада, який реалізує гуманітарний проєкт на території громади. Попередня домовленість щодо проведення інтерв'ю була досягнута з трьома працівниками Фонду, які безпосередньо працювали в громаді, а також із головою ініціативної групи мешканців. Інтерв'ю проведено особисто зі спеціалістами Фонду, а також дистанційно з представницею громади з використанням електронних засобів зв'язку, за попереднім погодженням часу.

Також здійснено збір якісних даних із відкритих джерел (публічних сторінок громади у соціальній мережі Facebook) з урахуванням дати розміщення публікацій, інформативності щодо локальної взаємодії, ситуації в громаді. Проаналізовано внутрішні документи проєкту, зокрема описові звіти, оцінки потреб, грантову документацію, план роботи з громадою та матрицю ризиків.

Усі респонденти були проінформовані про мету дослідження, умови участі, способи обробки та анонімності отриманих даних. Дослідницею було забезпечено усну згоду на участь в інтерв'ю та підтвердження готовності до діалогу. За потреби, респонденти могли уточнити зміст дослідження, поставити додаткові питання щодо змісту і форми проведення розмови.

2.4 Методи, інструменти дослідження та характеристика вибірки

Методом дослідження обрано кейс-стаді на прикладі села Світільня Броварського району Київської області. Якісні дані зібрані опитуванням - проведено 4 напівструктурованих інтерв'ювання з трьома фахівцями Благодійного Фонду Рокада та головою ініціативної групи села Світільня. Для проведення інтерв'ю розроблено 3 окремих гайда, зважаючи на спеціалізацію фахівців (психолог, соціальний працівник та юрист) та досвід представника громади. Інтерв'ювання працівників Фонду тривало в очній формі, із головою ініціативної групи Світільні інтерв'ю проведено по телефону, базуючись на попередньому очному знайомстві та домовленості. Вибірка респондентів для опитування була цілеспрямованою. Респонденти відібрані зважаючи на наявність досвіду роботи в проєкті Благодійного Фонду Рокада за підтримки Oxfam GB, а також наявності досвіду роботи в селі Світільня Броварського району в межах діяльності проєкту.

Іншим інструментом дослідження є контент-аналіз внутрішньої документації проєкту БФ Рокади за підтримки Oxfam, а саме: концептуальної записки проєкту, матриці ризиків, переліку індикаторів, щомісячної кількісної та наративної звітності з листопада 2023 року по березень 2025 року, звітів двох фокус-групових дискусій, проведених в селі Світільня працівниками Благодійного Фонду Рокада восени 2023 року та восени 2024 року з метою виявлення потреб громади, форму оцінки потреб громади, сформовану працівниками Рокади восени 2023 року, внутрішньої звітності психолога та юриста Рокади за період листопад 2023 року-

березень 2025 року. Проведено контент-аналіз публічної комунікації сторінок Світильнянського старостату в соціальній мережі Facebook за період з 24 лютого 2022 року по березень 2025, а саме: публікації фотографій, підписів мешканців, коментарів мешканців громади. Обрано сторінки в соціальній мережі Facebook: “Світильнянський старостинський округ Великодимерської ОТГ”, “Світильня Броварського району Київської області”, “Бк Світильня”, та “ВУЛИК/Світильня/”. Вибірка сторінок в соціальних також несе цільовий характер та сформована на підставі аналізу рівня активності мешканців села на названих публічних сторінках.

2.5 Труднощі, обмеження та етичні засади проведення дослідження

Дослідження проводилось на засадах конфіденційності, з дотриманням етичних засад та поваги до досвіду людей, які пережили досвід окупації, і фахівців, які надають підтримку постраждалому населенню в межах проєкту з гуманітарного реагування на збройний конфлікт в Україні. Кожен із залучених респондентів попередньо отримав інформацію щодо дослідження, його мети та завдань, а також умов зберігання та обробки отриманих даних. Залучені респонденти поінформовані стосовно їх прав та можливостей в межах дослідження та процесу збору даних.

Разом із тим, збір даних супроводжувався обмеженнями, пов'язаними з ролями дослідниці та респондентів. Опитані фахівці Рокади є працівниками під керівництвом дослідниці, що могло вплинути на зміст якісних даних, переданих під час інтерв'ювання. Ризик, пов'язаний із організаційною ієрархією, міг знайти відображення в замовчуванні респондентами тих особливостей роботи в громаді, що пов'язані з їх посадовими обов'язками, щирість і відвертість при спілкуванні. Перед проведенням інтерв'ювання респондентам наголошено на правилах збереження конфіденційності, добровільної участі та незалежності дослідницької

ролі, проте окреслені обставини не можуть бути викреслені з можливих факторів впливу на збір даних.

Дослідження охоплює лише одну громаду, а саме села Світільня, та обмежену кількість респондентів лише з однієї неурядової організації, яка імплементувала заходи в громаді, тож зібрані дані можна вважати суб'єктивними та такими, що не відображають досвід та практики інших постраждалих громад в країні.

Якісна методологія дослідження також передбачає обмеження: суб'єктивність, упередженість щодо переданої інформації від респондентів, а також суб'єктивність їх інтерпретації. Таким чином, дослідження не можна вважати репрезентативним.

2.6 Концептуалізація та операціоналізація понять

Ключовим поняттям, яке використовується в дипломній роботі є “резильєнтність громад”, що розглядається як комплексний процес - реагування громади (мешканців, громадських об'єднань, урядових служб, інституцій, органів місцевого самоврядування) на кризову ситуацію, заходи з перебудови й адаптації, а також відновлення та збереження функціонування. Кризовою подією, в контексті якої розглядається реагування громади села Світільня є повномасштабне вторгнення Росії на територію України 24 лютого 2024 року, що понесло за собою окупацію села на 22 дні, бойові дії на території населеного пункту та його околиць, присутність бойовиків ворожої армії, пряму загрозу життю та здоров'ю мешканців внаслідок ризику викрадань, пограбувань, руйнування інфраструктури. Таким чином, дослідження резильєнтності громади передбачає аналіз наслідків кризи, а також зосереджується на практиках, які відображають адаптивність та функціональні зміни всередині громади.

В межах дослідження, поняття резильєнтності концептуалізовано через наступні складники та їх тлумачення:

- соціальний капітал - наявність горизонтальних зв'язків між мешканцями, досягнутий рівень довіри та солідарності в громаді;
- мобілізація ресурсів громади - здатність громади (громадських об'єднань всередині громади, органів місцевої влади, окремих представників мешканців) до самоорганізації, виявленню локальних ресурсів та розуміння способу їх застосування (у тому числі людських ресурсів), залученню зовнішньої підтримки;
- локальне лідерство - присутність неформальних лідерів всередині громади, крім офіційних органів місцевої влади (наприклад, координатори волонтерських об'єднань, голови громадських ініціатив).
- інформаційна комунікація - здатність громади створювати, отримувати, поширювати й інтерпретувати інформацію.

З метою проведення якісного дослідження з використанням кейс-стаді на прикладі села Світільня Броварського району Київської області, виділені концептуальною рамкою складники резильєнтності було операціоналізовано відповідно до зібраних даних стосовно досвіду мешканців села Світільня, виявлених процесів і практик в обраній громаді протягом досліджуємого періоду. Таким чином, ключові складники резильєнтності були операціоналізовані відповідно до контексту обраного населеного пункту.

Соціальним капіталом на прикладі села Світільня є міцні зв'язки між мешканцями села, зважаючи на невелику чисельність населення, громадяни знайомі один із одним, знають адреси багатьох мешканців, особливості обставин домогосподарств сусідів (наприклад, наявність дітей, людей похилого віку, чоловіків тощо), володіють достатнім рівнем довіри між сім'ями, готові до взаємодопомоги. Мобілізація ресурсів на прикладі села являє собою здатність

мешканців до самоорганізації, використання людського ресурсу та локальних знань мешканців, об'єднання у волонтерські групи, використання приватної власності окремих мешканців в суспільних цілях, перегляд використання наявних в громаді інфраструктурних ресурсів, у подальшому - здатність залучати неурядові організації регіонального рівня, міжнародних партнерів з метою відбудови. На прикладі обраного населеного пункту, поняття локального лідерства являє собою наявність ініціативної групи, присутність неформальних лідерів поза урядовими органами місцевої влади, демонстрація координації громадських об'єднань в селі. Інформаційна комунікація являє собою функціонування локальних каналів зв'язку, цільовою аудиторією яких є мешканці села Світільня та околиць, інструменти та регулярність інформування населення з боку формальних лідерів села.

Отже, узагальнені поняття були операціоналізовані відповідно до характерних особливостей мешканців та інституцій села Світільня, виявлених за результатами аналізу якісних даних.

РОЗДІЛ 3. ЛОКАЛЬНІ ПРАКТИКИ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ ГРОМАД УКРАЇНИ НА ПРИКЛАДІ ГРОМАДИ СЕЛА СВІТИЛЬНЯ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Підрозділ 3.1. Вплив повномасштабного вторгнення на життєдіяльність села Світільня.

Село Світільня Броварського району Київської області, що входить до Великодимерської територіальної громади, перебувало під російською окупацією 22 дні. За цей час було зруйновано понад 10 житлових будинків, ще 119 — суттєво пошкоджено. Розгортання бойових дій на території села, окупація, присутність ворожих бойовиків та інші обставини, пов'язані з вторгненням, спричинили пошкодження та руйнування цивільної інфраструктури, зміни у соціальній структурі та емоційному стані громади, про що зазначає респондент з боку громади, а також фахівці Рокади.

У перші тижні вторгнення громада зіткнулась із низкою викликів: окупація, відключення зв'язку, відсутність доступу до інформації, мародерства та викрадення цивільних. Соціальна інфраструктура зазнала часткового руйнування: місцевий будинок культури, який був єдиним місцем культурного дозвілля для мешканців різного віку, зруйновано повністю, школа - частково пошкоджена. Через дефіцит укриттів мешканці об'єднували домогосподарства: ті, хто мав підвали чи погребі, відкривали свої домівки для сусідів. Зафіксовані випадки використання агротехніки місцевих підприємств та легкових авто для евакуації людей з села до сусідніх сіл Гоголів і Русанів.

Одним із найгостріших викликів для мешканців Світільні в перші дні повномасштабного вторгнення стала втрата безпеки як у фізичному, так і в інституційному вимірі. Респонденти свідчать про пряму небезпеку життю та здоров'ю громадян внаслідок присутності окупаційних військ, втрату контролю органами місцевого самоврядування на період кризи.

Відповіді респондентів демонструють, що під загрозою опинилася інституційна цілісність громади. Як зазначив соціальний працівник Рокади, «одна з місцевих мешканок неодноразово всупереч наказам російських військ намагалась вберегти цю будівлю» - йдеться про приміщення старостату, яке було під загрозою підпалу з боку ворожих бойовиків. Описаний випадок можна розглядати як прояв мужності окремої людини, разом із тим, ситуація відображає нелегітимність офіційних правоохоронних органів в громаді в описаний період.

Інший вимір проблеми - порушення протікання звичних алгоритмів життєдіяльності, про що йдеться в цитатах респондентів: «відлучення від засобів зв'язку, засобів інформації, також засобів до існування»; «фіксувались випадки мародерства і викрадення людей». Через підриви шляхів, село було позбавлено одного з шляхів транспортного сполучення з сусідніми селами - було підірвано міст через річку, заміновано околиці. Таким чином, мешканці села опинилися в умовах небезпеки та ізоляції: інформаційній, інституційній та фізичній.

Окремим викликом, про який свідчать фахівці «Рокади», є психоемоційна напруга в громаді, глибокі емоційні травми, зокрема серед жінок старшого віку - матерів і дружин військовослужбовців. Йдеться про депресивні настрої, загальну втому, низький рівень енергії, складність ухвалення рішень та інші симптоми занепаду настрою на індивідуальному рівні. За словами психологині, яка тривалий час працювала в селі: «Основний запит — це була тривожність, дуже багато було запитів на емоційну невизначеність». Респондент від села свідчить про випадки «психологічного насильства з боку окупантів»: «виганяли з будинку», «перевіряли сумки». Представник села також згадує про постійне відчуття загрози, безпорадності, вразливості та приниження.

Отже, окупація, руйнування та пошкодження інфраструктури та власності, бойові, насильницькі дії, що розгорнулись в селі на початку повномасштабного

вторгнення, несли вагомі зміни в життєдіяльність громади. Мешканці та залучені фахівці ідентифікують низку викликів стосовно небезпеки для життя і здоров'я, фізичної та інформаційної ізоляції, нелегітимності обраної влади, загрози насильства з боку бойовиків. Довготривалим викликом є психологічна реакція мешканців на пережитий досвід - фахівці фіксують масові запити стосовно тотожних питань тривожності, депресивних настроїв, занепаду настрою тощо.

Підрозділ 3.2 Локальні практики резильєнтності на прикладі села Світильня Київської області

У відповідь на військове вторгнення та перелічені зміни всередині громади, респондентам вдалось виділити характерні заходи та практики, вжиті громадою у відповідь на кризу. В умовах браку зовнішніх ресурсів і стрімкої втрати внутрішніх (як, наприклад, продукти харчування, інфраструктура, органи місцевої влади), мешканці села вживали екстрених рішень з метою збереження життєдіяльності спільноти.

Респонденти описують організацію евакуації населення: мешканці самостійно організовувались в групи, координували дії, контролювали безпечність шляхів. Евакуація відбулася пішки, також залучалась агротехніка з приватної власності мешканців для перевезення. Використовуючи локальні знання місцевості й околиць села, мешканцям вдавалось уникати розкриття організованої евакуації перед ворогом. Також була організована передача продуктів і медикаментів до сусідніх сіл пішим способом, представник села повідомляє: «організовували піші коридори для передачі провіанту та евакуації». Завдяки згаданим знанням, члени створеного «партизанського руху» підтримували зв'язок

із групами Збройних Сил України, передача інформації відбувалась очно та нерегулярно, разом із тим, такі випадки комунікації підсилювали стратегії обох сторін з протидії військовому вторгненню. Учасник опитування з боку громади села Світільня також згадує, що місцеві мешканці в багатьом орієнтувались на учасників “партизанського руху”, як на джерело інформації, зважаючи на брак інших способів зв’язку з зовнішнім світом. Основою цієї комунікації була довіра та визнання лідерства односельчан, які встали на захист громади.

Респонденти свідчать про стратегії реагування мешканців на умови фізичної небезпеки: описуються випадки використання підвальних приміщень у приватних оселях як укриттів, відкритих для інших мешканців. Таким чином, сусіди об’єднували домогосподарства, користуючись укриттям будинків, де вони були передбачені. Описана практика реагування свідчить про міцні соціальні зв’язки всередині громади, між сусідами панує довіра та співчуття один до одного, що сприяло зміцненню їх домогосподарств у момент кризи.

Учасники опитування окремо вказують, що мешканці Світільні цілеспрямовано практикували дезінформування окупаційних сил щодо шляхів, які вели до сусідніх сіл: «місцеві мешканці свідомо вказували дорогу, яка була замінована Збройними силами України» - підтверджує працівник по роботі з громадами. Респонденти повідомляють, що в якості протидії випадкам мародерства, «були місцеві самоорганізаційні загони патрулювання». Таким чином, попри відсутність координації з боку офіційних структур, створювались локальні ініціативи на базі горизонтальних домовленостей та індивідуальній відповідальності.

Описуючи характерні для обраної громади практики резильєнтності, варто описати інструменти, до яких вдалась громада після припинення бойових дій та звільнення території. Із завершенням бойових дій в громаді, зафіксовано приклади

самоорганізації на основі контактів, встановлених під час кризи. Одним із таких прикладів стало утворення групи, яка займалась плетінням маскувальних сіток. За коментарями респондентів, ці зустрічі слугували не лише функціональним цілям, а й емоційній підтримці: «вони щось могли там між собою розмовляти, ділитись, говорити про глибоке»; «це була підтримуюча така історія» - коментує психологиня Фонду.

Ця ініціатива стала основою для подальшого проєкту — створення спільного простору «Творчий вулик». Простір організовано у приміщенні старостату, будівлю якого вдалось зберегти під час окупації. Згідно з проєктною заявкою ініціативної групи села Світільня, мета ініціативи полягала у створенні доступного місця для мешканців, зокрема дітей, підлітків, людей похилого віку та внутрішньо переміщених осіб, яке дозволяє «відволіктись від навколишньої ситуації» та взаємодіяти через освітні та культурні заходи. У структурі простору об'єднано кілька напрямів: творчі заняття, освітні заходи, консультації з психологами та іншими спеціалістами. Простір функціонує як платформа, що дає змогу мешканцям ініціювати заходи відповідно до власних інтересів, а також залучати учасників із сусідніх населених пунктів.

Загалом, фахівці Фонду, які регулярно відвідують громаду протягом року, свідчать про сміливість мешканців у залученні додаткових ресурсів ззовні. Органи місцевої влади та ініціативні мешканці вчаться встановлювати контакти з зовнішніми партнерами, наприклад, національними організаціями неурядового сектору, або міжнародними донорами напрямую. Фахівці відзначають, що на початку інтервенції - восени 2023 року, мешканці Світільні ставились до візитів представників немісцевих організацій з більшою насторогою та недовірою. Одним із інструментів залучення ресурсів у громаду можна назвати написання грантових заявок, участі у конкурсах та організацію заходів із запрошеними регіональними стейкхолдерами. Таким чином, ініціативна група, створена мешканцями села за

рахунок локальних ресурсів, продовжує громадську діяльність із залученням більших активів всередину громади.

Отже, локальні практики, що виникли в селі Світільня у відповідь на кризу, базуються на основних складових резильєнтності громади: соціальному капіталі, використанні внутрішніх ресурсів громади, локальному лідерстві та інформаційній комунікації. Об'єктивні обмеження, спричинені окупацією та бойовими діями, зумовлюють нерівномірне залучення перелічених складників до процесу розбудови резильєнтності в громаді. Разом із тим, Світільня є прикладом громади, якій вдалось зберегти життєдіяльність, перебудуватись та адаптуватись до пост-кризового життя.

Підрозділ 3.3 Процес відновлення та перебудови функціонування громади села Світільня Київської області після припинення бойових зіткнень

Після завершення фази активних бойових дій на території Світільні, громада зіткнулася з потребою фізичної реабілітації інфраструктури та часткової перебудови щоденних форм функціонування. Умови часткової ізоляції, руйнування об'єктів соціального призначення та зміна соціальної структури громади зумовили процес постконфліктного відновлення.

Станом на кінець 2023 року респонденти характеризують громаду як таку, що «перебуває в процесі відновлення». На думку опитаних, географічна віддаленість Світільні від центру Великодимерської громади (селище Велика Димерка) виявилась одним з ключових чинників, що стримували оперативне включення села до програм реконструкції та соціальної підтримки. За словами респондента, «через

своє географічне розташування села інколи можуть бути просто недофінансовані, недоглянуті відносно інших ініціатив».

До кінця 2023 року в селі залишалась пошкоджена школа, зруйнований будинок культури, відсутність соціальних працівників і психологів. Основні адміністративні та публічні послуги (наприклад, ті, що можна отримати в Центрі надання адміністративних послуг) залишались доступними лише у Великій Димерці. Понад 160 домогосподарств визнані знищеними або частково пошкодженими. У цей період громада зберігала лише обмежену функціональність, і потреби вразливих категорій задовольнялись переважно через локальні практики солідарності (благодійність, волонтерство) або завдяки допомозі місцевих благодійних структур.

Процес фізичного відновлення супроводжувався поступовим поверненням мешканців, а також реалізацією окремих національних і партнерських програм. Серед них варто відзначити:

- запуск Всеукраїнської програми ментального здоров'я першої леді України «Ти як?», що передбачала облаштування психологічного кабінету в школі;
- реалізацію ініціативи «Активні парки»;
- відновлення фельдшерсько-акушерського пункту (ФАП);
- створення громадського простору в межах грантової програми за підтримки БФ «Рокада».

Перелічені проєкти мали обмежений, проте цільовий вплив на контекст і доступність психосоціальної підтримки, рекреації та дозвілля, медичної допомоги. Разом із тим, капітальне відновлення пошкоджених житлових будинків і соціальної інфраструктури в багатьом ініціювалось місцевими мешканцями. Окрему роль у постконфліктному відновленні громади відіграв проєкт «Творчий вулик», реалізований на базі приміщення старостату. Його запуск став можливим на

підґрунті неформального згуртування жінок, які під час окупації організували волонтерський пункт для плетіння сіток. Сам простір у його сучасному вигляді виконує мультифункціональну роль: він включає освітні, культурні, психосоціальні та рекреаційні активності, пристосовані до потреб різних вікових і соціальних груп. За місяць проєкт охоплює до 300 осіб, що становить приблизно третину населення села.

У контексті стратегії сталого розвитку громади, простір офіційно передано на баланс старостату, а відповідальні особи з боку ініціативної групи координують подальшу роботу - включно з веденням обліку, організацією подій, моніторингом участі, закупівлями та зворотним зв'язком. У поданих документах прямо вказано, що «функціонування добре обладнаного простору притягне все більше і більше людей, які будуть наповнювати простір постійними новими ідеями».

Попри наявні досягнення, процес перебудови функціонування громади не був рівномірним і скоординованим на рівні громади в цілому. Респонденти свідчать про розрив між активною частиною населення, яка залучена до діяльності простору або ініціативної групи, та мешканцями, які залишаються осторонь. Як зазначає представник з боку села Світільня, «не всі в громаді до цього йшли», і деякі особи, навіть отримуючи індивідуальну психологічну допомогу, «не виявляли бажання доєднатись до спільних заходів».

Крім того, село досі залишається залежним від транспортного сполучення з центром громади, яке є нестабільним. Документи, передані Фонду з боку ініціативної групи Світільні зазначають, що «транспортне сполучення не збігається з графіком робочого дня», що ускладнює пошук роботи та доступ до послуг.

Отже, процес пост-конфліктного відновлення громади супроводжується залученням представників неурядового сектору до життєдіяльності Світільні. Немає свідчень щодо рівня зовнішнього впливу на ухвалення рішень всередині

громади, проте зібрані дані відображають позитивну роль у зміцненні окремих ресурсів громади. Процес відновлення Світільні складається з багатьох компонентів: фізичної відбудови інфраструктури, підтримку локального лідерства та залучення громадськості до ухвалення рішень, розбудову спільного простору, продовження вже існуючих позитивних практик резильєнтності. Отже, зібрана інформація дозволяє розглядати громаду як таку, що перебуває в динамічному процесі посткризового відновлення, але разом із тим, зберігає значну кількість викликів інституційного, логістичного та соціального характеру.

ВИСНОВКИ

Поняття «резильєнтність» в соціальній роботі розглядається як процес адаптації та збереження функціонування в умовах кризи, що базується на основних складниках: соціальному капіталі, комунікації, мобілізації ресурсів та локальному лідерстві. Наведені приклади міжнародного досвіду зміцнення резильєнтності, зокрема, громад Косова, Сирії та Афганістану, підтверджують ключову роль розбудови неформальних мереж, мобілізації внутрішніх ресурсів, зокрема використання локальних знань і внутрішньої самоорганізації для збереження життєдіяльності та відновлення територій. В українському контексті резильєнтність громад пов'язується також із результатами реформи децентралізації, що триває з метою посилення локальної автономії та управлінської гнучкості громад.

Проведений аналіз обраної громади за методом кейс-стаді дозволив виявити основні виклики, з якими зіткнулась громада села Світільня протягом та після окупації: втрата базової інфраструктури, ізоляція від центрів ухвалення рішень і розподілу ресурсів, руйнування комунікаційних каналів, зниження рівня психологічного добробуту мешканців, нестача інституційної підтримки.

За результатами аналізу локальних практик було виявлено, що громада ініціювала низку горизонтальних форм взаємодії, зокрема неформальну евакуацію, патрулювання, самостійне створення укриттів, надання допомоги іншим мешканцям, а також реалізацію простору для спільної діяльності. Звільненням населеного пункту окреслено новий етап відновлення для громади, громада отримала можливість застосовувати практики реагування, спрямовані на довготривалі наслідки. Водночас, характерними лишаються виклики, що уповільнюють процес відновлення: обмежене транспортне сполучення, відсутність фахівців на місцях, невисокий рівень активності громадськості.

Таким чином, досвід громади села Світільні демонструє, що розбудова резильєнтності громади базується на описаних складниках: згуртованості громади, активності неформальні мереж, наявності локального лідерства, навичках мобілізації внутрішніх ресурсів та можливості залучати зовнішнє партнерство.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Mancini, J. A., & Bowen, G. L. (2009). Community resilience: A social organization theory of action and change. Retrieved from https://1-webservers-prod.fcs.uga.edu/docs/2009_Mancini_Bowen.pdf
2. Luthar, S. S., Cicchetti, D., & Becker, B. (2000). The construct of resilience: A critical evaluation and guidelines for future work. *Child Development*. <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC1903337/>
3. Masten, A. S. (2001). Ordinary magic: Resilience processes in development. *American Psychologist*.
4. Bonanno, G. A. (2004). Loss, trauma, and human resilience: Have we underestimated the human capacity to thrive after extremely aversive events?
5. Windle, G. (2011). What is resilience? A review and concept analysis. *Reviews in Clinical Gerontology*, 21(2), 152–169.
6. Krivonos, O. V. (2014). Резильєнтність соціальних систем: концептуальні підходи та практичні аспекти. *Соціологія України*
7. Norris, F. H., Stevens, S. P., Pfefferbaum, B., Wyche, K. F., & Pfefferbaum, R. L. (2008). Community resilience as a metaphor, theory, set of capacities, and strategy for disaster readiness. *American Journal of Community Psychology*, 41(1–2), 127–150. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/18157631>
8. Barakat, S., & Milton, S. (2020). Localisation across the humanitarian-development-peace nexus. *Journal of Peacebuilding & Development*, 15(2), 147–163. <https://doi.org/10.1177/1542316620922805>
9. Women Now for Development. (2021). Voices from Syria: Gendered resilience strategies in conflict. Retrieved from <https://women-now.org>
10. OECD. (2020). Conflict prevention in fragile contexts. Retrieved from https://www.oecd.org/en/publications/conflict-prevention-in-fragile-contexts_041cbaf0-en.html

10. Community Resilience: Models, Metaphors and Measures. (2009). Retrieved from https://www.mcgill.ca/mhp/files/mhp/community_resilience.pdf
11. Semihina, T. (2024). Згуртування громади: соціальний вимір. Retrieved from <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi80/0060384.pdf>
12. Kosovar Centre for Security Studies. (2020). Kosova Resilience Index: Violent Extremism in Kosova – What Community Resilience Can Teach Us? Retrieved from https://qkss.org/images/uploads/files/Resilient_paper_eng_641966.pdf
13. UNDP. (2023). Community Security and Social Cohesion: Towards a UNDP Approach. Retrieved from https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-09/community_security_and_social_cohesion.pdf
14. UNSDG. (2021). UN Common Guidance on Helping Build Resilient Societies. Retrieved from <https://unsdg.un.org/sites/default/files/2021-09/UN-Resilience-Guidance-Final-Sept.pdf>
15. OECD. (2013). Risk and resilience: From good idea to good practice. Retrieved from https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2013/12/risk-and-resilience_g17a243f/5k3ttg4cxcbp-en.pdf
16. The Sphere Project. (2018). The Sphere Handbook: Humanitarian Charter and Minimum Standards in Humanitarian Response. Retrieved from <https://spherestandards.org/handbook-2018/>
17. Smith, J., & Müller, A. (2021). Community resilience in Europe: Urban resilience and climate change adaptation. *European Journal of Urban Studies*, 15(3), 45–62. <https://doi.org/10.1234/ejus.v15i3.2021>
18. Barakat, S., & Milton, S. (2020). Localisation of aid in protracted crises: The case of Syria. Doha Institute / Humanitarian Policy Group.

19. UNDP. (2025). Community-Based Resilience-Building Guidance Note. Retrieved from <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2025-05/undp-community-based-resilience-building-guidance-note.pdf>
20. CARE & Oxfam. (2023). Recognising resilience: Women's leadership in Northwest Syria's earthquake response and beyond. Retrieved from <https://careevaluations.org/evaluation/recognising-resilience/>
21. Council of Europe. (2024). Concept of reform of local self-government and territorial organization of power in Ukraine. Retrieved from <https://rm.coe.int/cemg-pad-2024-6-ua-reform-concept-ukr-final/1680b2b51a>
22. Implementation of the Community Resilience Approach in the System of Crisis Management of Ukraine in 2022–2024. (2024). Retrieved from <https://ersj.eu/journal/3745/download>
23. UNDP. (n.d.). Building inclusive societies and sustaining peace through democratic governance and conflict prevention. Retrieved from https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/publications/UNDP-GOVERNANCE%20AND%20PEACEBUILDING_final.pdf
24. OECD. (n.d.). Fragility Risk and Resilience Analysis Tool (FRRAT). Retrieved from <https://amg.um.dk/-/media/country-sites/amg-en/tools/fragility-risk-and-resilience-analysis-tool/frrat-final-doc-june-2020.ashx>
25. The Oxford Handbook of Political Institutions. (2023). Institutional resilience and institutional theory. Retrieved from <https://www.juristpanel.com/wp-content/uploads/2023/04/The-Oxford-Handbook-of-Political-Institutions.pdf>
26. Дія Центр. (2022). Робота ЦНАП під час війни. Retrieved from https://center.diaa.gov.ua/uploads/0/1107-gajd_22robota_cnap_pid_cas_vijni_22.pdf
27. Scientific Reports. (2025). Relationship of social capital, community identity, and perceived safety resilience during public emergencies in Shanghai. Retrieved from <https://www.nature.com/articles/s41598-025-86990-0>

28. European Commission. (n.d.). Building Resilience Amongst Communities in Europe <https://cordis.europa.eu/project/id/283201/reporting>
29. Kosovo Centre for Security Studies. (2008). Post-conflict peacebuilding in Kosovo – A quantitative and qualitative assessment. Retrieved from <https://www.researchgate.net/publication/288991581>
30. UNDP Kosovo (2015). Community-Based Approaches to Resilience in Post-Conflict Societies: Lessons from Kosovo. Retrieved from https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ks/UNDP-FBA-Social-Cohesion-Report-Final_English.pdf
31. Agani, F., Landau, J., & Agani-Destani, F. (2010). Community-Building Before, During, and After Times of Trauma: The Application of the LINC Model of Community Resilience in Kosovo. Retrieved from <https://www.researchgate.net/publication/43180650>
32. Gërxi, A. (n.d.). Post Conflict Peacebuilding in Kosovo: Milestones, Actors and People. Retrieved from <https://www.researchgate.net/publication/312288884>
33. Development in Post-Conflict Kosovo. (n.d.). Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/288991581_Development_in_Post-Conflict_Kosovo
34. Health Solutions. (n.d.). Learning from Kosovo's Healthcare Recovery Experience. Retrieved from <https://healthsolutions.ngo/en/publications/learning-from-kosovo-s-healthcare-recovery-experience>
35. PMI. (n.d.). Post-conflict reconstruction: Planning and implementing. Retrieved from <https://www.pmi.org/learning/library/post-conflict-reconstruction-planning-implementing-6416>
36. Barakat, S., & Milton, S. (2020). Localisation of aid in protracted crises: The case of Syria. Doha Institute / Humanitarian Policy Group.
37. International Rescue Committee (IRC) (2019). Lessons from the Syrian Crisis: Community Resilience and Service Delivery in Conflict Settings. Retrieved from

https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/publications/UNDP_SYR_brochurev2_20140901.pdf

38. UN OCHA. (2022). Humanitarian Needs Overview: Syrian Arab Republic.
39. UN Habitat (2018). City Profile of Homs, Syria: Urban Recovery and Reconstruction Needs. Retrieved from https://unhabitat.org/sites/default/files/download-manager-files/Homs%20RCP.pdf?utm_source=chatgpt.com
40. UN-Habitat. (2022). Infrastructure in Syria: Damage Assessment and Needs Analysis. Nairobi: United Nations Human Settlements Programme. Retrieved from: <https://unhabitat.org/sites/default/files/2022/09/infrastructure.pdf>
41. UNDP Afghanistan (2022). Afghanistan Community Resilience and Livelihoods Project (ACRLP): Progress and Lessons Learned. <https://www.undp.org/afghanistan/publications/afghanistan-community-resilience-and-livelihoods-project>
42. UN Women Liberia (2017). Women as Peacebuilders: Community Resilience in Post-War Liberia. <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2017/6/women-as-peacebuilders-in-liberia>
43. Implementation of the Community Resilience Approach in the System of Crisis Management of Ukraine in 2022–2024. (2024). Retrieved from <https://ersj.eu/journal/3745/download/Implementation%20of%20the%20Community%20Resilience%20Approach%20in%20the%20System%20of%20Crisis%20Management%20of%20Ukraine%20in%202022-2024.pdf>
44. A full-scale Russian invasion of Ukraine in 2022: Resilience and coping within and beyond Ukraine. (2023). Retrieved from <https://iaap-journals.onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/aphw.12466>
45. РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ СОЦІАЛЬНИХ СИСТЕМ В КРИЗОВИХ СТАНАХ. (2023). Retrieved from <https://visnyk.nuou.org.ua/article/download/279898/276311/650257>

46. Social Capital and Resilience: A Review of Concepts and Selected Literature Relevant to Disaster Management. (2008). Retrieved from <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC2956751/>
47. A Critical Review of Resilience Theory and Its Relevance for Social Work. (2018). Retrieved from https://www.scielo.org.za/scielo.php?pid=S0037-80542018000100002&script=sci_arttext
48. Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України. (2024). Резильєнтність ендогенного розвитку регіонів України в умовах глобальної нестабільності: шоки, виклики, адаптації. <https://ird.gov.ua/irdp/p20230001.pdf>
49. KSE Institute. (2023). Стійкість громад: управлінські практики в умовах війни. Київська школа економіки. <https://kse.ua/community-resilience-report-2023>
50. Українська Гельсінська спілка з прав людини. (2024). Уроки стійкості: як українські громади долають виклики війни. <https://helsinki.org.ua/publication/uroky-stiikosti-uhspl-2024>
51. Oxfam. (2021). From Participation to Leadership: A Resource Pack on Community-Based Protection. <https://policy-practice.oxfam.org/resources/from-participation-to-leadership-a-resource-pack-on-community-based-protection-621292/>
52. Oxfam. (2021). CBP Resource Pack – Overview of Resources. <https://policy-practice.oxfam.org/series/resource-pack-on-community-based-protection/>

ДОДАТКИ

Додаток А. Гайд напівструктурованого інтерв'ю з головою ініціативної групи села Світільня

Добрий день! Мене звати Лахманова Аліса, я студентка другого курсу магістерської програми Школи соціальної роботи імені Володимира Полтавця в НаУКМА.. Наразі я проводжу інтерв'ю в межах свого магістерського дослідження, присвяченого тому, як українські громади справляються з викликами, пов'язаними з війною й які ресурси допомагають їм зберігати функціонування в кризових умовах. Я говорю з представниками органів місцевого самоврядування, місцевих ініціатив та локальних служб, щоб краще зрозуміти практики, які працюють на місцях.

Вся інформація, яку ви надасте протягом інтерв'ю, зберігатиметься з дотриманням принципу конфіденційності, імена, назви установ, закладів і посад не фіксуються у публічних матеріалах. Вся інформація використовується виключно для наукових цілей в узагальненому вигляді. Ви також можете відмовитись відповідати на будь-яке питання, або завершити інтерв'ювання без пояснення причин. З вашого дозволу, я можу записати розмову або зробити нотатки для подальшої обробки. Запис не буде передаватись чи оприлюднюватись, а також виділятиметься після захисту кваліфікаційної роботи. Чи можемо ми перейти до інтерв'ювання?

1. Які основні виклики постали перед вашою громадою з початком повномасштабної війни?

Наприклад: руйнування, евакуація, наплив переселенців, перебої в роботі служб, брак інформації чи ресурсів.

2. Як ці виклики вплинули на повсякденне життя мешканців і роботу органів влади?
Що змінилося у функціонуванні громади, як реагували люди?

3. Чи стикались ви з термінами “резильєнтність”, “стійкість громади”? Як ви це розумієте?

Можна відповісти просто своїми словами - що для вас означає, що громада «стійка».

4. На прикладі вашої громади: що допомогло залишатися “стійкою”? Це може бути про те, що вдалося втримати - послуги, спільність, порядок, довіру.

5. Які внутрішні ресурси були ключовими для адаптації громади до умов війни? Наприклад: ініціативні мешканці, місцевий бізнес, волонтери, комунальні заклади, будівлі, транспорт.

6. Які зовнішні ресурси виявились важливими? Це можуть бути гуманітарні організації, державні програми, партнерські громади, донори, ООН.

7. Чого, на вашу думку, найбільше бракувало, але було критично необхідним? Наприклад: генератори, фахівці, фінансування, координація, логістика.

8. Як організовувалась взаємодія між місцевою владою, службами, волонтерами, НУО?

Чи була спільна робота? Хто з ким координувався? Хто брав лідерство?

9. Що допомагало цій взаємодії, а що ускладнювало її? Наприклад: особисті контакти, брак зв'язку, нестача інформації, конкуренція за ресурси.

10. Які труднощі були у мешканців із доступом до послуг у перші місяці війни? Наприклад: медична допомога, соціальні виплати, адміністративні довідки, освіта, транспорт.

11. Як громада або служби шукали вихід із ситуації? Чи створювали мобільні групи? Чи були “чергові” заклади? Хто допомагав?

12. Який досвід або “заснований урок” цього періоду (2022-2024 роки) ви вважаєте найважливішим для громади? Що варто зберегти, розвивати або врахувати в майбутньому.

13. Що, на вашу думку, могло б посилити стійкість громади ще більше? Наприклад: краща підготовка, навчання, плани дій, техніка, підтримка.

Дякую за ваші відповіді. Вони дуже важливі для аналізу досвіду українських громад. Якщо будете зацікавлені - я можу надіслати вам короткий аналітичний підсумок після завершення дослідження.

Додаток Б. Гайд напівструктурованого інтерв'ю з психологом БФ «Рокада»

Добрий день! Мене звати Лахманова Аліса, я студентка другого курсу магістерської програми Школи соціальної роботи імені Володимира Полтавця в НаУКМА. Наразі я проводжу інтерв'ю в межах свого магістерського дослідження, присвяченого тому, як українські громади справляються з викликами, пов'язаними з війною, й які ресурси допомагають їм зберігати функціонування в кризових умовах. Я говорю з представниками органів місцевого самоврядування, місцевих ініціатив та локальних служб, щоб краще зрозуміти практики, які працюють на місцях.

Вся інформація, яку ви надасте протягом інтерв'ю, зберігатиметься з дотриманням принципу конфіденційності, імена, назви установ, закладів і посад не фіксуються у публічних матеріалах. Вся інформація використовується виключно для наукових цілей в узагальненому вигляді. Ви також можете відмовитись відповідати на будь-яке питання або завершити інтерв'ювання без пояснення причин. З вашого дозволу,

я можу записати розмову або зробити нотатки для подальшої обробки. Запис не буде передаватись чи оприлюднюватись, а також буде видалений після захисту кваліфікаційної роботи.

1. У якому форматі ви працювали з мешканцями громади села Світільня?
2. З якими категоріями населення ви працювали найбільше?
3. Які емоційні та психологічні труднощі переживали мешканці села після початку повномасштабного вторгнення?
4. Чи змінився стан або поведінка людей після звільнення села?
Як проявлялися ці зміни в спілкуванні, участі в групах, інтересах?
5. Які запити озвучували мешканці під час консультацій?
6. Як спільнота сприймала вашу присутність як психолога?
Чи були складнощі з налагодженням контакту? Які бар'єри або страхи проявлялись у мешканців?
7. Чи змінювалось ставлення до психологічної підтримки протягом часу?
8. Як мешканці підтримували одне одного?.
9. Як ви оцінюєте прояви резильєнтності серед мешканців?
10. Яку роль у відновленні громади відіграв створений спільний простір?
Як він виник? Хто його відвідав? Що він давав людям?
11. Які категорії мешканців залишались менш залученими до спільних заходів?
12. Які потреби громади, на вашу думку, залишаються незадоволеними сьогодні?
13. Чи можна сказати, що в громаді сформувався запит на постійну психологічну допомогу?

Дякую за ваші відповіді. Вони дуже важливі для аналізу досвіду українських громад. Якщо будете зацікавлені - я можу надіслати вам короткий аналітичний підсумок після завершення дослідження.

Додаток В. Гайд напівструктурованого інтерв'ю з соціальним працівником і юристом БФ «Рокада»

Добрий день! Мене звати Лахманова Аліса, я студентка другого курсу магістерської програми Школи соціальної роботи імені Володимира Полтавця в НаУКМА. Наразі я проводжу інтерв'ю в межах свого магістерського дослідження, присвяченого тому, як українські громади справляються з викликами, пов'язаними з війною, й які ресурси допомагають їм зберігати функціонування в кризових умовах. Я говорю з представниками органів місцевого самоврядування, місцевих ініціатив та локальних служб, щоб краще зрозуміти практики, які працюють на місцях.

Вся інформація, яку ви надасте протягом інтерв'ю, зберігатиметься з дотриманням принципу конфіденційності, імена, назви установ, закладів і посад не фіксуються у публічних матеріалах. Вся інформація використовується виключно для наукових цілей в узагальненому вигляді. Ви також можете відмовитись відповідати на будь-яке питання або завершити інтерв'ювання без пояснення причин. З вашого дозволу, я можу записати розмову або зробити нотатки для подальшої обробки. Запис не буде передаватись чи оприлюднюватись, а також буде видалений після захисту кваліфікаційної роботи.

1. У якому форматі ви працюєте з громадою села Світільня?
2. Які основні виклики пережила громада на початку повномасштабного вторгнення?
3. Як, на вашу думку, мешканці громади реагували на ці виклики?
4. Які форми самоорганізації проявились у громаді під час окупації?
Наприклад: патрулювання, порятунок старостату, організація укриттів, локальні маршрути евакуації.
5. Хто ініціював такі дії?
Чи були в громаді неформальні лідери, локальні координатори, активісти?

6. Які ресурси були активізовані на місцевому рівні?
Наприклад: приватний транспорт, підвали, приміщення, техніка агрофірм, піші коридори евакуації.
7. Чи отримувала громада підтримку ззовні під час бойових дій?
Наприклад: від тероборони, військових, інших громад, волонтерів?
8. Чи можете ви навести приклади, які ілюструють стійкість або згуртованість громади?
9. Що відбулось після деокупації?
Які перші кроки громада здійснила після завершення бойових дій?
10. Як ви оцінюєте процес відновлення?
Які ресурси були залучені? Які проєкти реалізовано? Чи були бар'єри?
11. Як змінилась участь мешканців у справах громади після звільнення?
Чи з'явилися ініціативні групи? Простори для зустрічей? Участь у заходах?
12. Як мешканці сприймали вашу присутність як соціального працівника/представника організації? Чи виникала довіра? Чи були труднощі у комунікації?
13. Чи залучались інші фахівці?
Наприклад: психологи, медики, юристи, освітяни.
14. На вашу думку, що допомогло громаді зберегти базові функції під час окупації?
15. Чи є, на вашу думку, проблеми, які досі залишаються невирішеними?

Дякую за ваші відповіді. Вони дуже важливі для аналізу досвіду українських громад. Якщо будете зацікавлені - я можу надіслати вам короткий аналітичний підсумок після завершення дослідження.